

MÜSTACABİZADE İSMET'İN MÜŞTEREK ŞİİRLERİ

Dr. İ. Hakkı AKSOYAK*

ÖZET: Bu çalışmada Müstacabizade İsmet'in müşterek şiirleri üzerinde duruldu. Müstacabizade İsmet Divan sahibi bir şair değildir. Ancak şiirleri dergilerde yayımlanmıştır. Müstacabizade İsmet; Celâl, İsmail Safa, Samih Rifat ve T. LâmiH ile müşterek şiirler kaleme almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Osmanlı Edebiyatı, Müşterek Şiir, Müstacabizade İsmet.

Müstacabizade İsmet's Collective Poems

SUMMARY: In this paper, we have studied Müstacabizade İsmet's "collective poems". According to sources Müstacabizade İsmet hasn't Divan. But his "collective poems" was published in the journals. Müstacabizade İsmet wrote "collective poems" with Celâl, İsmail Safa, Samih Rifat and T. LâmiH.

Key Words: Divan Literature, Ottoman Literature, Collective Poetry, Müstacabizade İsmet.

Müşterek şiir, birden fazla şairin katılımıyla oluşturulan manzumelerin genel adıdır. Bu şekilde oluşturulan şiirler için "gazel-i müşterek" ve "müşterek" terimleri de kullanılır. Terimlerden "gazel-i müşterek" in kapsam alanı daha geniştir. Bu terimle sadece müşterek söylenen gazeller değil; her tür nazım şekli ile meydana getirilen müşterek şiirler kastedilir. Elimizdeki örneklere baktığımızda müşterek manzumelerin beyit, kıta, murabba-ı müzdevic, terbi, şarkı, muhammes,

---

* Gazi Üni. Fen-Ed. Fak. aksoyak@yahoo.com.

tahmis, müşterek gazele tahmis, müseddes, hatta kaside ve kısa mesnevi nazım şekilleri ile yazıldığını görüyoruz. Bu anlam genişlemesinin müşterek şiirlerin daha çok gazel nazım biçimi ile yazılmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Anadolu sahasında müstakil bir manzume olarak ilk müşterek gazeli ise Ahî (ö.1517) ile Vafî (16. yüzyıl) divanlarında buluyoruz. İkinci müşterek şiir örneği, Nişancı Abdurrahman Paşa (ö.1690) ile Nabi (ö.1712)'ye aittir. 19. yüzyılda müşterek şiir sayısında önemli oranda bir artış görünmektedir. Müşterek şiir söylemenin âdeta moda haline dönüşmesi zaman zaman tepki de çekmiştir. O yüzyılda yaşayan Antepli Aynî, müşterek şiiri bölününce değeri azalan mücevhere benzetir:

Tansîf edince cevheri kadri şikest olur

Nazm etme Ayniyâ gazel-i müşterek abes

Gerçekten de XIX. yüzyılda yaşayan tanınmış veya tanınmamış pek çok şair, bu tarza iltifat etmişlerdir. Abdulhalim Memduh, Ahmed Cevdet Paşa, Ahmet Rasim, Florinalı Nazım ve Namık Kemal müşterek şiiri olan meşhur şahsiyetlerdir. Bunların yanında hayatları hakkında yeterince bilgi bulamadığımız Bâdî, Bergî, Beşiktaşlı Sadi, Çatalcalı Memduh, Çingene Müşfik Efendi, Erganili Mesud, Leskopikli Nurî gibi imzalar da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca müşterek şiir yazmaya Bayburtlu Zihnî ve Üsküdarlı Râzî gibi halk şairlerinin katıldığını görüyoruz.

Müşterek şiirlerin başında çoğu zaman bir ibare, bir satır veya bir paragraf hatta bir sayfa tutan başlıklar görülür. Başlıklarda şairlerin hayatı, nereli oldukları, mesleği, şiiri nerede, ne zaman ve ne münasebetle kaleme aldıkları gibi ayrıntılı bilgiler bulunabilir.

Bu manzumeler, genellikle bir gazel yazılıp ardından bir başka şairin eklemeleriyle meydana getirilir. Örneklerden şiirlerin irticalen söylendiğini görüyoruz. Bu durumda şairlerden biri manzumeyi bir mısra veya beyitle başlatır. Şairler arasında şiire en son giren şair, son mısra yahut beyitle manzumeyi tamamlar. Her mısra veya beytin başına isimlerini veya isimlerinin baş harflerini kaydederler. Böylece her mısraın hangi şaire ait olduğu bir bakıma tescil edilmiş olur. Elimizdeki örneklerle göre müşterek şiiri oluşturan şair sayısı en az iki, en fazla altı olabilmektedir.

Bu şiirlere mekânlardan başlayarak bir göz atalım. İstanbul'da Fertek Meyhanesi, Yenikapı meyhaneleri, Bursa'da teferrüc mesireleri veya bir evdeki mangal başı müşterek şiirlerin oluşturulduğu mekân olur.

Özellikle meyhaneler, bu tür şiirlerin yaratılması için elverişli ortam oluşturur. Ahmet Rasim hatıralarında müsterek kıta, rübai, hamriye matlaları, sâkîname girizgâhları ve şarabiye gibi manzumelerin meyhanelerde bir masa etrafında nasıl kaleme alındığını uzun uzun hikâye eder: Encümen-i Şuara mensuplarının da müsterek gazelleri olup bir kısmı meyhanelerde yahut işret masasında yazılmıştır. Meyhanelerden başka kahvehaneler ve mesire yerleri müsterek manzumelerin belli başlı mekânlarıdır. Ayrıca bu tarz şiir yazmanın bazı şehirlerde ve bölgelerde yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Ordu, Amasya, Trabzon, Yozgat, Bursa, Hatay ve Antalya gibi yerler müsterek şiir söyleme geleneğinin yaygınlık kazandığı yörelerdir. En fazla müsterek şiir kaleme alan şairler listesine baktığımızda ilk sırada 29 müsterek gazelle Ordulu Tıflî'yi görüyoruz. Onu Trabzonlu Hilmî (21), Benlizade Mehmet İzzet (11), Namık Kemal (8) ve Eşref Paşa (8) izler (AKSOYAK, 1999: 239). Bu şairlerin ardından müsterek şiirlerde en çok Müstacabizade İsmet'in (6) adı geçer. Ancak önce Müstacabizâde İsmet'in hayatına bir göz atalım.

Müstacabizade İsmet: (Balıkesir 1868 - Isparta 1917) İcra memuru Mehmet Ali Efendi'nin oğludur. Karesi İdadisini bitirdi. Arapça, Farsça, Fransızca öğrenmeye çalıştı. İstanbul'a gelerek hukuk mektebine devam etti ve oradan mezun oldu. Bir ara Çerkez Ahmed Celaleddin Paşa'nın hususî kâtipliğini yaptı. Devrin gazete ve dergilerinde yazılar yazdı. O sıralarda Konya'da sürgün bulunan Ebuzziya Tefik Bey ile ve diğer bazı zevatla haberleşmeleri üzerine saraya jurnal edilerek mahkeme sonucu beş yıl kalebentliğe mahkum edildi (1901). İzmir valisi Kâmil Paşa'nın delâleti ile esasen Bodrum olan sürgün yeri Midilli olarak değiştirildi. Cezayir-i Bahr-ı Sefid valisi Abidîn Paşa'nın yardımları ile sürgün hayatı hafif geçti. Cezasını bitirdikten sonra İzmir'e gitti. Reji idaresi Umur-ı Hukukiye Müdürlüğü'ne tayin edildi. Meşrutiyet'in ilânında İstanbul'a geldi. Ancak yeni dönemde memuriyet almayarak İzmir'e döndü. İzmir İstinaf Hukuku Mahkemesi azası olarak çalıştı. Daha sonra istifa ederek dava vekilliği yapmaya başladı. İzmir'de *Hıyâbân* isimli beş sayı çıkabilen bir edebî mecmua yayımladı. Tekrar memuriyete dönerek Isparta İstinaf Hukuk Riyaseti'ne tayin edildi. Orada vefat etti.

Muallim Naci tesirinde şiirler yazmış ve Naci'nin Rezaizade Ekrem ile olan tartışmalarında eskiler tarafını tutmuştur. Eserleri *Fürûk-ı Elfâz*, *Terane*, *Dâstân-ı Zafer*, *Nailî-i Kadîm*, *Şükûfeçîn*, *Tetimme-i Lügat-i Nâcî*, Ömer Hayyam'ın rubailerinden 177'si ile Lamartin'den

Rafael'i *İskender* adlı birisiyle tercüme etmiştir (İNAL, 1988: 1577; GÜRSOY, 1982: 9; UZUNÇARŞILI, 1999, 108).

Müstacabizade İsmet; Celâl (?), İsmail Safa, Samih Rifat ve T. Lamih olmak üzere beş farklı şairle müşterek şiirler kaleme alır. Müstacabizade İsmet Muallim Naci tesirinde şiirler yazmış ve Naci'nin Recaizade Ekrem ile olan tartışmalarında eskilerin tarafını tutmuştur. Müstacabizâde İsmet, Fâik Reşad, Muallim Nâcî, Şeyh Vasfî, Andelib Esad, Mehmet Celâl, Harputlu Hayri ve Üsküdarlı Talat gibi şairlerle içki ve saz meclislerine katılıyor, onlardan bazıları ile müşterek gazeller tertip ediyordu (AKÜN, 1995: 105). İsmail Safa da birçok şiirini *Mecmua-i Muallim*'de yayınladı. Samih Rifat de sanat hayatının başlangıcında Muallim Naci, Yenişehirli Avni Bey gibi şairlerin tesiri ile eski tarz şiirler yazmaya başladı Özellikle Muallim Naci izinden gitti (DERGÂH, 1990, 455). Bununla beraber daha sonraları Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hamit gibi yenilikçi şairlerin tesirine de girdi. Görüldüğü gibi Müstacabizade İsmet ile müşterek şiir yazan şairlerin en çok saygı duyduğu isimler Muallim Naci ve İsmail Safa'dır. Dolayısıyla ski edebiyat taraftarı olan Muallim Naci müşterek şiirlerin oluşması ve yayımlanmasında önemli bir pay sahibidir.

Müstacabizade İsmet'in de katıldığı müşterek şiirler en çok Maarif (3 defa) dergisinde yayınlanır. Şiirlerin yer bulduğu diğer yayın organları ise *Hazine-i Fünun*, *Mekteb* ve *Resimli Gazete*'dir. Müşterek şiirlerde imzası olan şairler özellikle Maarif'te yazmakta ve aynı dergilerin yazar kadrosu yanında yönetiminde de bulunmaktadır. Örnek olarak Samih Rifat nesir yazılarını *Mekteb* ve *Maarif* dergilerinde neşrediyordu. İsmail Safa 1896'da *Maarif*'in idaresini bırakınca derginin yönetimini Samih Rifat üstlendi. Samih Rifat 1896'dan itibaren *Resimli Gazete*'de çalışmaya başladı ve başyazılarını yazdı. Sonuçta aynı dergilerde yazı ve şiirler yayınlayan Müstacabizade İsmet ile birlikte Celâl, İsmail Safa, Samih Rifat ve T. Lamih'ten geriye dostluklarını gösteren aşağıdaki müşterek edebî ürünler kaldı.

1

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

- 1 S Kays-ı Mecnûn'un vücûdu pîrehen-bîgânedir
İ Mürde-i hicrâna âgûş-ı kefen bîgânedir
- 2 İ Nûr-ı sevdâ zulmet-i mâtemde eyler iltimâ
Kûşe-gîr-i hicre şem-i encümen bîgânedir
- 3 İ Lâlezâr-ı sînedir nüzhet-serây-ı murg-ı cân
Dâğ-dârân-ı gama sahn-ı çemen bîgânedir
- 4 S Zevk alır feryâd u nâlişden de ehl-i ibtilâ
Cezbe-dâr-ı aşka âsâr-ı mihen bîgânedir
- 5 İ Sevdigim ağyârı eylerken safâ-yâb-ı visâl
Âşık-ı bî-çâreye bilmem neden bîgânedir
- 6 S Özge bir sûz-ı felâketdir bu muhrik mâcerâ
Âh-ı tahrîr-i gam-ı aşka dehen bîgânedir
- 7 S Âteş-i kalbimden almazsa ne var cânân haber
Sûziş-i mihre o mâh-i sîm-ten bîgânedir
- 8 S Başka bir dil-berde yoktur şîve-i şûhânesi
Bedr-i tâm-ı hüsne rûyun görmeyen bîgânedir
- 9 İ Kadr-i eş'ârın nola bilmezse **Sâmih** câhilân
Nükte-nâ-fehmân için zevk-i sühan bîgânedir
- 10 İ Fikr-i **İsmetten** sünûh eyler ma'ânî-i nevîn
Nazm-ı üstâdâna mazmûn-ı kühen-bîgânedir (SAMÎH-
İSMET 1309: 71; SÂMÎH-MÜSTACABİZÂDE İSMET, 1310:
578.)

[Mefâîlün Mefâîlün Faûlün]

- 1 L Ruh-ı şûhân-ı nev-hat gülistândır
Anın bülbülleri üftâdegândır
- 2 İ Safâsı revnakı fasl-ı bahârın
Ki evrâkında ezhârın ayândır
- 3 L Hazîndir sahnesi gülzâr-ı aşkın
Nihândır gül cemâlin çok zamândır
- 4 İ Şemîm-i kâkülü ol nev-nihâlin
Zamîr-i verd ü sünbülde nihândır
- 5 L Kitâb-ı hüsnü yârın şerh olunmaz
Onun bahs-i mühimmi bî-kerândır
- 6 İ Ne derlerse desinler herze-gûyân*
Gazel vâdîsi vâdî-i beyândır
- 7 L Cenâb-ı **İsmet**in her bir kelâmı
Kelâm-ı hikmet ü rûhü'l-beyândır
- 8 İ Gören eşârını **Lâmih** sana der
Sühen-dân-ı belîğ ü [ter-]zebândır

*Bizim Andelîb de diyor ki

Ben gazel vâdîsini terk etmem aslâ

Andelîb

Zâğlar her gün benimle etse de yüz bin

nizâ

(LÂMİH-İSMET, 1310: 4)

3

Müşterek Gazel

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

- 1 İ Gamzeler bî-dâd, müjgânlar belâ peykânıdır
İ Bir kemân-eburü ki âlem çeşminin kurbânıdır
- 2 C Bezm-i ünsümden çekildi girye-bâr-ı hasretim
C Şimdi bilmem ol perî-peyker kimin cânânıdır
- 3 İ Seyr için dîdârını ayrılmıyor âyineden
İ Bir perî kim kendi hüsn ü ânının hayrânıdır
- 4 C Dinle âh u zârımı Allah için ey bî-vefâ
C Cân-be-leb bir âşık-ı bî-çârenin efgânıdır
- 5 L Sîne çâk olmakda ey meh âşıkı mazûr tut
L Tavr-ı istignâ-perestin mâhî-i sâmânıdır
- 6 L Hazret-i **İsmet** ile Mîr-i **Celâl**'e dâimâ
L Bence **Lâmih** böyle pey-revlik taâlâ

şanıdır

(M. İSMET-CELÂL-T. LÂMİH, 1310:

115)

4

Gazel-i Müşterek

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

- 1 İ Olmadım âzâde-dil bir dem belâ-yı aşkdan
Yandı bagrım âh-ı sûz-ı ibtilâ-yı aşkdan
- 2 L Âşık-ı sevdâ-zede mahv olsa râh-ı aşkdan

- Bess-i şekvâ eylemez bir dem cefâ-yı aşkdan
- 3 İ Kesme mevc-â-mevc olan ol nagme-i vecd-âveri
Bahr-ı hissiyyât cûş etsin hevâ-yı aşkdan
- 4 L Sît-i zevk-âmîzin ey rûh-ı revân üftâdeni
Vâkîf-ı sırr-ı Mesîh eyler nevâ-yı aşkdan
- 5 İ Neş'e-i câvid-i rûhânîye mazhardır olan
Cezbe-dâr-ı feyz-sûz-ı lahn-ı nây-ı aşkdan
- 6 L Bî-nihâye feyz-i lâ-yefnâya nâ'ildir gönül
İtilâ-yâb-ı kemâl oldu safâ-yı aşkdan
- 7 İ Zevk ifnâ-yı vücûd etmek imiş sevdâ ile
Dinledim bu pendî ben bir âşnâ-yı aşkdan
- 8 L Bir reh-i sevdâda bulduk neşve-i feyz-âveri
Kim bu rütbe zevk bulmuş mâcerâ-yı aşkdan
- 9 İ **Lâmîh** ol **İsmet**le hem-âheng-i sevdâsın dahi
L Neşve-dâr olsun cihân yekser sadâ-yı aşkdan
(LÂMÎH-İSMET, 1310, 245)

5

Edhem Paşa Hazretleri'ne

[Mefâîlün Mefâîlün Faülün]

Sen ey Merd-i dilîr-i Murtazâ-şân
Ederken leşker-i adâya savlet
Bütün âfâka tîğ-ı satvetinden
Yağardı berk-i cevval-i velâdet

Peyinde bâng-i takdîr-i umûmî
Seni teşyîe isticâl ederdi
Elinde seyf-i rahşân-ı hamâset
Önünde şâhlar istikbâl ederdi
(SAMÎH-İSMET, 1313: 362)

KAYNAKLAR

- AKSOYAK, İsmail Hakkı (1999), “*Müşterek Şiir Söyleme Geleneği*”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sivas, S. 8.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2002), “*Ordulu Tıflı Divanında Müsterek Gazeller*”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu**, 3-5 Mayıs, Trabzon
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2003), “*Trabzonlu Emin Hilmî'nin Müsterek Şiirleri*”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde, S. 14.
- AKÜN, Ömer Faruk (1995), **TDVİA**, “*Faik Reşad*”, İstanbul, C. 12.
- DERGÂH (1990), **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “*Samih Rifat*”, Ankara, C. 7.
- İBNÜRRİFAT SÂMİH-MÜSTACABİZÂDE İSMET, (1310) **Mekteb**, “*Müşterek Gazel*”, C. 2, nr: 13, 16 Haziran.
- LÂMİH-İSMET, **Hazine-i Fünun**, (1310), “*Müşterek Gazel*” (26 Kanun-ı Sani) yıl 2, Adet 31.
- LÂMİH-İSMET, (1310), **Maarif**, “*Müşterek Gazel*”, nr: 157, 3 Teşrin-i Sani.
- M. İSMET-CELÂL-T. LÂMİH, (1310-1894) **Maarif**, “*Müşterek Gazel*” y. 3, C.VI, nr:141 (26 Temmuz)-14 Temmuz , 3 Teşrin-i Sani.
- SAMİH-İSMET, (1309), **Maarif**, “*Müşterek Gazel*” nr: 135, 19 Mayıs.
- SAMİH-İSMET, (1313), “*Ethem Paşa Hazretlerine (Müşterek Şiir*”, **Resimli Gazete**, nr:31, 29 Mayıs.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1999), **Karesi Meşahiri**, *İsmet Beğ (Müstacabizade)*, Balıkesir.